

Madarász Tibor

PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola,
Nevelés – és művelődéstudományi program

„Csak az jöjjön katonának...!”

A Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium átalakulási folyamata¹

A tanulmány célja, hogy egy kezdeti fázisában lévő esettanulmány és interjúk segítségével nyomon kísérje a debreceni Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium intézményének állami szektoron belüli (önkormányzatiból honvédelmi irányítás) átalakulása körül kialakuló történéseit.

Az első rész rövid elméleti alapvetéseket fogalmaz meg a nevelés folyamata, célja és módszerei mentén, melyeket két különböző paradigma – pedagógiai és katonai – szempontjából tárgyal. A következőkben a pedagógiai és katonai értékrend párhuzamának a gyakorlatban is megvalósuló, a kezdődő intézményi átalakulás által történő fejleményeiről olvashatunk. A tanulmány döntő részében az átalakulási folyamatban érintett személyekkel készült interjúk, a történések folyamatáról vezetett jegyzőkönyv és gyakorlati tapasztalatok alapján levont empirikus következtetések, tényszerű, ámde esetenként mégis szubjektív megállapítások, esetleges értelmezések találhatók. Az interpretációk sajátossága, hogy nem minden értelemben tekinthetők neutrális álláspontnak a szerző bizonyos mértékű érintettsége miatt.

Bevezető

A neveléstudomány, szűkebb értelemben a pedagógia létrehozta saját fogalmi rendszerét, megfogalmazta a fogalmak mögé társítható tartalmakat, valamint differenciálta ezeket a különböző szakterületek mentén. Amikor a pedagógia fogalmi kereteiről beszélünk, akkor meglehetősen tág, mondhatni általános érvényű, a szakma által kanonizált meghatározásokban gondolkodunk. Mindezek mellett az egyes szakpedagógiák pedig kidolgozták a saját maguk számára adekvát elméleti keretet, amelyet a számukra releváns tartalmak mentén töltenek fel. A katonapedagógia céljai és funkciói mentén csak minimális eltéréseket mutat a klasszikus nevelési eszmékhez képest, mely eltérések a gyakorlatban olykor talán az elméletben lefektetett irányokhoz képest erősebbnek hatnak. Munkánk során e gyakorlati oldal hazai éledezésének a bemutatására törekszünk Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium intézményének kapcsán, melyben interjúk és megfigyeléseink alapján rögzített jegyzőkönyv lesz segítségünkre.

A tanulmány mint közlési forma terjedelmi korlátai miatt nem áll módunkban mellékelni a különböző interjúk, valamint az általunk készített jegyzőkönyv teljes szövegét, így a szükséges helyeken csak ezekből kiragadott részletek beemelésének segítségével leszünk képesek valamelyest átadni az érintettek által megfogalmazott mondanivalót.

Pedagógiai és katonai nevelési folyamat

A nevelési folyamat tulajdonképpen minden esetben egy kívülről irányított tevékenységrendszer. Függetlenül attól, hogy a nevelési folyamat milyen típusú tevékenység (tanulmányi, fizikai, szabadidős) koordinálására, tökéletesítésére törekszik, fellelhető benne a fejlesztő hatás szándékának jellege (*Bábosik*, 1999.).

A hagyományos értelemben vett – klasszikus – pedagógiai, neveléstani elvek alapján vizsgálva a nevelés folyamatában kifejtett hatások direkt és indirekt tevékenység-szervezés formájában, morális alapú folyamatként mennek végbe. A nevelési célok elsősorban értelmi és erkölcsi funkciókkal rendelkeznek, valamint a nevelési módszer, eszközök és szabályozási sajátosságok között az irányítást, illetve a meggyőzést tekinthetjük dominánsnak (*Bábosik és Mezei*, 1994; *Bábosik*, é. n., 1999; *Németh*, 1997; *Kron*, 2003).

Bár a katonapedagógia a fent említett nevelési elvek tekintetében nem hirdet eltérő normákat növendékei számára, a katonai nevelés folyamata során erősen irányított, direkt tevékenység-szervezés mellett, szigoron alapuló, tekintélyelvű folyamattal találkozhatunk, ahol a kényszer jellegű, korlátozó elemek is jelen vannak. A nevelési célok elsősorban a fizikai és mentális felkészültségre irányulnak, míg a nevelési módszerek, eszközök és a szabályozási sajátosságok körében előtérbe kerül az utasítás, a parancs. Ezeknek az eszközöknek és módszereknek azonban nem szabad a katonai élethelyzet, a kiképzés rovására működniük, hanem a konstruktív magatartású és tevékenység-szervezésű parancsnoki minta hatására motiváló hatásúvá kell alakulniuk a kiképzésben részt vevők körében (*Bábosik*, é. n., 1992, 1999; *Martinkó*, 1998; *Dr. Bárdos és dr. Szeley*, 2013).

Pedagógiai és katonai értékrend

Ha az esettanulmányban szereplő intézményt vesszük alapul az értékrend kapcsán, akkor a szakközépiskolai profilt, az elektrotechnikai szakterületen szerzett kompetenciákat emelhetjük ki. Amennyiben a kollégium intézményegységére fókuszálunk, akkor nevelési profilja mentén a szociális, felzárkóztató, pályaorientációs, életmód-mintaadó, valamint a motivációs funkciók jelennek meg elsősorban (*Benedek*, 1997).

A haderő, a katonaság sajátos szerepekkel és értékrenddel rendelkezik, amely a szervezeten belül felépült hierarchián és annak tiszteletén alapuló, erősen szabályozott strukturális berendezkedést hozott létre. Ez a forma és a hozzá tartozó normarendszer egyértelmű keretet szab a szervezet tagjainak számára egy normakövető viselkedés eljáratításához (*Varga*, 2011).

A katonai értékrendben a honvédelmi profil, a haza védelmezéséhez szükséges képességek, a katonai erények kifejlesztése kerül előtérbe, amelyben az adott katonai kollégium nevelési értékrendje is szerepet játszik (*Faludi*, 2012a; 2012b). A honvédelmi nevelés (kiképzés) az alakulat és a haza számára hasznos, értékes katona formálását magába foglaló, alakulatspecifikus és kiképző funkciókkal rendelkezik, melyre a magyar katonaiskolák és kollégiumok történelmében számos példát találhatunk (*Mészáros*, 1991; *Martinkó*, 1996, 1998).

A szigorú, erényes és erkölcsös viselkedés alapjait a katonai nevelés meglehetősen korai életszakaszra, tulajdonképpen, a spártai katonai neveléshez hasonlóan, már a gyer-

mekkorra helyezi. Napjainkban azonban számos, az emberi és gyermeki jogok alapját is képező tényező felülírja ezt a korai felkészítésre irányuló koncepciót (*Fináczy*, 1906; *Prohászka*, 1943; *Faludi*, 2012a; 2012b; 1993. évi XXXI. törvény; 1997. évi XXXI. törvény).

Talán éppen a társadalmi korszakra jellemző értékrendbeli változások miatt a katonai nevelés körül igen szélsőségesen eltérő nézetek között találunk vitákat.² A viták alapját képező kérdések között, bentlakásos jellege miatt is, a korai pályaválasztásról és a családtól való korai elszakadásról, valamint a személyiségre gyakorolt hatásokról és a képzés költséges mivoltáról tájékozódhatunk (*Hajdicsné*, 2012a).

Katonasuli program. Utánpótlás vagy ismeretbővítés?

Az elmúlt évszázadokra visszatekintve bátran állíthatjuk, hogy a katonai nevelésnek hazánkban nemzeti tradíciói vannak. Erről az elmúlt százötven év hadapródiskolái, katonai középiskolái, katonai kollégiumai tanúskodnak (Martinkó, 1996, 1998). A katonaságról mint nevelési formáról más helyeken például az informális nevelés szintereként olvashattunk (Kozma, 1999).

A közelmúltban hazánkban végbemenő haderőreform keretei között kiemelt figyelmet kapott a tartalékos állomány bővítésének szándéka, melynek okát kereshetjük a katonai pálya népszerűségének csökkenésében vagy a sorkötelezettség tíz éve történt felfüggesztésében (2004. évi CV. törvény). Bár Magyarországon viszonylag alacsony a terrorfenyegetettség mértéke, és a missziós feladatok is erősen korlátozott közegben valósulnak meg, a védelmi és művelti tartalékos állomány, feladatainak szerteágazó (például: katasztrófhelyzet) mivolta okán, mégis indokoltan számíthat a bővítésre (*Mezei*, 2010).

A modern kor igényeit kielégítő tudásalapú elvárásokon nyugvó haderőátalakítás másik rekrutációs bázisa az iskolás (12–16 éves) korosztály (*Edmunds*, 2006). Ennek a korosztályi rétegnek a megszólítása a Honvédelmi Minisztérium kezdeményezésére 2005-ben indított, úgynevezett Katonasuli program révén történik. A program fő célja a szemléletformálás, melyben a fiatalok egészséges életre, fegyelemre nevelése, a honvédelem, a katonai pálya megismertetése és a civil társadalommal történő kapcsolatteremtés áll az első helyen. A hazafias nevelésnek ebben a formában történő megjelentetése a Nemzeti Alaptantervben a hazáját szerető és tisztelő társadalom formálásának célját szolgálja (*Hajdicsné*, 2012b). A program keretein belül gyakorlatközpontú foglalkozások, laktanyalátogatások és nyári táborok segítségével ismerkedhetnek meg a fiatalok a Magyar Honvédséggel és a katonai hivatással.

A rendszerváltást követő átalakulási időszakban tehát a haderő drasztikus mértékű csökkentése indult meg (*Horváth*, 1999). Napjaink átalakulása viszont nem csak bővítési, hanem racionális szerkezetváltási folyamatként is értelmezhető, melyben a szervezetet alkotó bizonyos szegmensek kaphatnak a korábbihoz képeset jelentősebb szerepet. Ebben az értelemben nem pusztán bővítésről, hanem sokkal inkább célszerű és tervezett utánpótlásról és haderőfejlesztésről lehet beszélni.

Honvédelmi Szakközépiskola?

A Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola és Kollégium (a továbbiakban GDEMSZK) intézményének története az 1990/91-es tanévig nyúlik vissza. Az 1992/93-as tanévtől költözött az intézmény jelenlegi helyére, a Füredi úti katonai laktanyába, a korábbi Elektroműszerész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola épületébe. Ahogyan az intézmény nevéből is világosan látszik, a honvéd szakközépiskola ötlete, illetve lehetősége nem a

kezdetektől merült fel. Ez az ötlet az utóbbi 3–4 évben zajló folyamatnak köszönhető.³ Ahhoz, hogy tisztábban láthassuk a folyamat lefolyásának mikéntjét, a következőkben a GDEMSZK intézményének igazgatójával készített interjúból, valamint az intézmény átalakulási folyamatáról készített jegyzőkönyvből fogunk részleteket idézni. Az idézett részleteket minden esetben egy-egy alcím alatt fejtjük ki bővebben, melyeket értelmező, magyarázó jellegű kiegészítésekkel kívánunk teljesebbé tenni, beleértve a feltett kérdést is, amelyre az interjúalany az adott választ adta. A dolgozat hátralévő részében az intézményi átalakulásról készülő terepkutatás anyagából kapunk ízelítőt.

Intézményi koordináció

„– Hogyan érzékeled, mennyire találkozik ez a kezdeményezés a szélesebb értelemben vett társadalom kontrolljával, egyetértésével, ellenszenvével?

– Amikor az interneten találkoztam a »Katonasuli« program lehetőségével, azonnal érdeklődni kezdtem a program iránt. Hogy lehet oda bekerülni, kikkel kell felvenni a kapcsolatot? [...] Amikor érdeklődtem a »Katonasuli« programról, akkor folyamatos visszacsatolásokat kaptam a társadalom különböző rétegeitől. A szülők és a tanulók érdeklődésüknek, kíváncsiságuknak és lelkesedésüknek adták jelét. Megfigyeltem a gyerekeket... [...] óriási érdeklődéssel viseltettek a katonai pálya, a katonai professzió iránt. [...] Nem úgy viselkedtek, mint a tanórákon, ahol motívumtalan, a tanárokból kiábrándult diáksággal találkozunk.”⁴

Az igazgató elmondása alapján folyamatosan kontaktált a környezetével, és maga is úgy ítélte meg, hogy a társadalom valamennyi, általa elérhető reprezentánsa (tanulók és szülei, kollégák és katonák) pozitív attitűddel viseltetnek a honvéd szakközépiskola ötlete iránt, így katonai kapcsolatai segítségével tovább szorgalmazta a szomszédos dandárral kialakított közös tevékenységeket.

A tanulók feltehetően a tantárgy gyakorlatias, a tanteremtől olykor elszakadó jellege, valamint újdonságértéke miatt mutatnak a tantárgy iránt feltűnően nagy lelkesedést. A támogató pedagógusok csoportjai inkább a képzési profil bővítésében és ezzel az intézmény több lábon állásában bízva értenek egyet a programba történő bekapcsolódással. A szülők elsősorban gyermekeik munkaerőpiaci esélyeinek növekedését látják a katonai képzési profil felvételében, míg a katonák a társadalmi kapcsolatok megerősödését tekintik a Katonasuli program és a honvédelmi nevelési koncepció egyik lényeges hozadékának (Varga, 2011; Holló, 2003).

Az intézmény szomszédságában található MH 5. Bocskai István Lövészdandár és a nevelési-oktatási intézmény kapcsolata egyre bővülő tendenciát mutat, miközben a városban szinte tömeges közoktatási intézménybezárások kezdődtek, az igazgatóval folytatott konzultációink alapján pedig az látszott bekövetkezni, hogy intézményünk honvéd szakközépiskolává és kollégiummá válik, vagy pedig bezárják. Ennek értelmében az átalakulás nem pusztán lehetőségként vetődik fel, hanem létszükséggé válik. Mindeközben országos tendencia, hogy a középfokú oktatási-nevelési intézmények fenntartójává az államhivatal válik.

Részlet az intézmény átalakulásáról készített jegyzőkönyvből:

„2012–01–24. Az igazgató elmondja, hogy a szülői visszajelzések és érdeklődések alapján azt állapította meg, hogy a jelentkezési szándék inkább egy határozottan honvédelmi szakközépiskolába irányul, semmint egy egyszerűen hazafias és katonás szellemiségű intézménybe. Ez csak akkor valósulhat azonban meg, ha a HM veszi kezébe az intézményi fenntartást, amely pillanatnyilag még egyáltalán nem

látszik tisztázottnak. Elmondása szerint továbbra is két verzió lehetséges, és mindkét eset nagy változások szelét hozza magával. Egyik a HM fenntartás erős elvárásokkal, a másik pedig a bezárás, mivel a kormányhivatal nem számol egy ilyen alacsony létszámú és magas költségvetésű intézménnyel Debrecenben.”

A Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium és az MH 5. Bocskai István Lövészdandár kapcsolata

A Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium intézményének honlapján folyamatosan olvashatunk az intézményi kapcsolatról, illetve a Katonasuli programról, valamint a Katonai alapismeretek tantárgy bevezetéséről is. A honlapról megtudhatjuk, hogy a GDEMSZK és az MH 5. Bocskai István Lövészdandár kapcsolata hosszú évek óta kiváló, ám az együttműködés szorosabbra fonódása éppen egy laktanyai látogatás során kezdődött meg 2009 márciusában. Ekkor végzős szakképzős diákok látogattak a laktanyába, majd röviddel ezt követően a 11. évfolyam tanulói vettek részt az MH 5/24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj által szervezett katonai bemutaton.⁵

Az intézményvezető és a dandár katonáinak kapcsolata folyamatosan elmélyült a rendszeres és folyamatos képzéssel kapcsolatos problémák közös megoldása, ennek koordinálása és a lebonyolítása során. Részben a diákok lelkesedését látva, részben talán ennek az összhangnak köszönhetően jöhetett létre 2009 júniusában a szakközépiskola és a dandár közös szervezésében megvalósított katonai-diákönkormányzati nap, melyet a Debrecenből nem messze található Hármashegyialján valósítottak meg. A program keretein belül a diákok kisvasúttal Hármashegyialjára utaztak, ahol katonai közreműködéssel, sebesültszállítással, íjászzal, közelharc, rejtőzködéssel, valamint fegyverismerettel ismerkedhettek (*Berkecz*, 2013).⁶

Az intézmény vezetősége 2009. április 16-án részt vett a Honvédelmi Minisztérium által megrendezett „katonasuli” konferencián. A konferenciát követően született meg az a döntés, mely szerint az intézmény élni kíván az MH 5. Bocskai István Lövészdandár korábbi megkeresésével, és Debrecen városának támogatásával a 2009/2010. tanévben honvédelmi alapismeretek fakultációt indít.⁷

2009 szeptemberében, az indulásnál máris 33 tanuló kezdte meg a foglalkozásokat, melyeket az MH 5/24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj tiszthelyettes katonái tartottak. A fakultáció a Katonai alapismeretek tantárgyi tematikája mentén szerveződött, azt számos gyakorlati elemmel – tereptan, fegyverismeret, katonai szabályzat, alaki foglalkozás, közelharc – gazdagítva. 2010 februárjától a foglalkozások heti egyszeri rendszerességét, a diákság kérésére, heti két alkalomra emelte az intézmény, ami jelzi az érintettek lelkesedését. Mivel a diákok közül egyre többen szeretnék hivatásuknak választani a katonai pályát, ezért 2009 októberében a szentendrei Kinizsi Pál Tiszthelyettesképző nyílt napján, valamint 2010 januárjában a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem kihelyezett debreceni nyílt napján vehettek részt. A 2010/2011-es tanévtől a GDEMSZK az MH 5. Bocskai István Lövészdandár és Debrecen Megyei Jogú Város által megkötött együttműködési szerződés keretében az intézmény diákjai már tanórai keretek között tanulhatják a Katonai alapismeretek tantárgyat, és akik szeretnének, érettségizhetnek is belőle. A Katonai alapismeretek tanórák sikere tehát töretlen, és a 2009-es elindítást követően mára már három évfolyam diákjai tanulhatják heti két órában a katonai szakmával kapcsolatos tantárgyat.⁸ A tantárgy egyébként a továbbiakban is nagyjából fele-fele arányban tartalmaz elméleti és gyakorlati jellegű ismereteket. A gyakorlati jelleg elsősorban a térképészeti ismeretek terepen történő alkalmazásában és különböző harcművészeti ágak elsajátításának, gyakorlásának módjaiban mutatkozik meg. Ez utóbbiak tekintetében a tanulók lelkesedése még a

katonakénál is nagyobb, és kiképzőik segédletével egyre több bemutatón vesznek részt (Berkecz, 2013).⁹

Az internetes hírforrások (például: mti.hu; katonasuli.hu; bocskaidandar.hu) segítségével további információkról értesülhetünk az intézmény működésével, a honvédelmi nevelés beindulásának első lépéseivel kapcsolatosan. Ebben a jól szervezett és folyamatosan megújuló híráramban kiemelt jelentőséget tulajdonítunk a Katonasuli programnak, a katonai oktatásnak-képzésnek és mindezek által a katonaság és a civil társadalom kapcsolatbővítésének.

A Katonasuli program kiemelt eseményeként tekinthetünk a nyári Túlélőtáborra, ahol egy héten keresztül gyakorlatilag katonai kiképzést biztosítanak a programban részt vevő tanulók számára. A tábor lényegében a korábbi honvédségi sorkötelezettség alapját képező kiképzés kicsinyített modellje, amelyet minden évben az ország más-más területén rendeznek meg (egyre szélesebb körben népszerűsítve a katonai hivatást). Jelen tanulmány szerzőjének is volt alkalmja aktív megfigyelőként részt venni a 2011 nyarán Hajdúhadházon megrendezett Katonasuli túlélőtáboron, ahol lelkes, többnyire 16–18 éves diákság teljesítette a programok által kitűzött kihívásokat.

Részlet az intézmény átalakulásáról készített jegyzőkönyvből:

„2011–10–20. A Szoboszlai úti Általános Iskolába kapott meghívót a GDEMSZK intézménye, ahol középiskolai felvételi nap keretében mutathatta be magát. Az intézmény képviselőjében az intézmény igazgatója, a kollégiumvezető (korábbi médiaszemélyiség) és két katonai gyakorlóba öltöztetett végzős diák jelent meg az általános iskolában. Mindezek mellett projektoros kivetítés segítségével filmfelvételeket közvetítettek a Gábor Dénes standjánál, ahol az érdeklődők száma a város elitgimnáziumaihoz hasonló mértékig duzzadt (a korábbi években gyakorlatilag nem volt érdeklődő).”

Mint a jegyzőkönyv részletéből is kiderül, az érdeklődés jelentős mértékben megváltozik az intézmény képzési profiljának bővülése kapcsán. Felmerül azonban a kérdés, hogy melyik társadalmi réteg az, amely egy ilyen típusú képzés, a katonai pálya iránt érdeklődést, fogékonyságot, rátermettséget érez magában?

Felmerül a honvédelmi szakközépiskola lehetősége

A megfelelő infrastrukturális adottságok (korábban ilyen céllal épült a Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola és Kollégium elődje, az Elektroműszerész Tiszthelyettes-képző Szakközépiskola, és a szomszédságban az ország legnagyobb harcoló alakulatát magáénak tudó Kossuth Lakatanya található.), a honvédség szomszédsága és a sikeres Katonasuli projekt már az irányítás szintjén is felvetik az intézmény kapcsán a honvéd szakközépiskola intézményének felélesztési lehetőségét. A tárgyalások előrehaladását egy alkalommal az igazgató így részletezi egy értekezlet keretén belül teljes létszámban összegyűlt nevelőtestületnek (részlet az intézmény átalakulásáról készített jegyzőkönyvből):

„2011–08–23. Az új igazgató tájékoztatja a teljes nevelőtestületet arról, hogy a júliusi eseményeknek megfelelően állnak a tárgyalások ma is. Ennek értelmében a Honvédelmi Tárca és intézményünk között együttműködési megállapodás kötött, és a honvédség az ország területén egyetlen intézményként kívánja működtetni a Gábor Dénes Szakközépiskola és Kollégiumot. A fenntartó továbbra is Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata marad, ám a dologi költségek finanszírozásába a honvédség is beszáll (illetve fedezi azokat). A tanév 20 millió forintos szakképzé-

si támogatás mellett veszi kezdetét, amely az intézmény fennállásának történetében egyedülállóan magas összeg. A továbbiakban 300 darab könyvtári könyvet is kap az intézmény.”

Ezt követően még számos újabb verziót hallhattak az intézmény dolgozói, ám az együttműködés gyakorlati megvalósítására még hosszú ideig, gyakorlatilag évekig nem került sor. Ez annyit tesz, hogy bár megrendezésre kerülnek közös rendezvények, ellátogat a GDMSZK-ba több minisztériumi, illetve vezérkari vezető is, az intézmény fenntartói, illetve üzemeltetői és finanszírozói jogkörei továbbra sem tisztázottak teljes mértékig. Egy újabb verzió a következőt foglalta magában (részlet az intézmény átalakulásáról készített jegyzőkönyvből):

„2012–03–05. A fenntartói tárgyalások az önkormányzat és honvédelmi minisztérium ösztörmegoldás felé haladnak. Ez azt jelentené, hogy augusztus 31-ével a minisztérium is beszáll az intézményfenntartási feladatokba, és az önkormányzati működést

meghosszabbítva, december 31-ig együttesen vezetik a Gábor Dénes Szakközépiskola és Kollégium működését. Mindenesetre a város és a minisztérium folyamatos jogi egyeztetést folytat arra vonatkozólag, hogy a NEFMI¹⁰ által, a végrehajtás szempontjából kifogásolt törvénycikkelyek módosítása megvalósulhasson és összhangba lehessen hozni a honvédelmi és pedagógiai szempontok együttes érvényesülését. (Pl. hogy a 60 főnyi katonai képzésben részt vevő fiatalnak bentlakásos jellegű lehessen az intézmény.)”

Ezt követően újabb információk láttak napvilágot:

Mint a jegyzőkönyv részleteiből is látható, a honvéd szakközépiskola és kollégium létrehozatala korántsem olyan egyértelmű, mint azt az első információk alapján gondolhattuk volna. Bizonytalanságok vannak a fenntartót, a képzést, a bentlakást és még sok olyan lényeges dolgot (például: pedagógusállományra való igény) illetőleg, amelyekre az intézmény minden egységének dolgozója feletébb kíváncsi lenne. Természetesen hiába, a részletekről – hivatalosan – nem lehet tudni semmit, így a honvédelmi fenntartás megvalósulásának útján továbbra is amolyan felemás hangulatban és eséllyel halad az intézmény.

„...a jogászok nem boldogultak (»feltették a kezüket«) a bentlakásos jelleg létrehozásával kapcsolatban, így az már biztosnak látszik, hogy szeptembertől nem bentlakásos intézményként fog indulni a katonai iskola. [...] ezen túlmenően semmi nem tekinthető biztosnak [...] ...pedig olyan biztosnak látszott az ügy. Az igazgató optimista hangvételben felel: »Rendben lesz minden, csak picit később. Egy év még kell, de jó lesz az, majd kiforogja magát.« December 31-ig a város és a minisztérium közös üzemeltetése alatt fog működni az intézmény, aztán 2013. január 01-től pedig a Minisztériumhoz

fogunk tartozni. De az is lehet, hogy már korábban. Az a baj, hogy sehol semmire nincsen pénz, ezért nem lehet elég gyorsan megvalósítani az elképzeléseket.”

Mint a jegyzőkönyv részleteiből is látható, a honvéd szakközépiskola és kollégium létrehozatala korántsem olyan egyértelmű, mint azt az első információk alapján gondolhattuk volna. Bizonytalanságok vannak a fenntartót, a képzést, a bentlakást és még sok

olyan lényeges dolgot (például: pedagógusállományra való igény) illetőleg, amelyekre az intézmény minden egységének dolgozója felettébb kíváncsi lenne. Természetesen hiába, a részletekről – hivatalosan – nem lehet tudni semmit, így a honvédelmi fenntartás megvalósulásának útján továbbra is amolyan felemás hangulatban és eséllyel halad az intézmény.

Elektroműszerész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola

1987–1991 között az Elektroműszerész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola intézménye helyezkedett el a jelenlegi GDEMSZK épületében. A tiszthelyettesképző intézmény egyik pedagógusával sikerült interjút készítenünk, melynek segítségével az alábbi információkhoz jutottunk.

Az intézményben, ahol rádiólokátoros szakmai képzés (kiképzés) folyt, civil szaktanárok és katonák közösen végezték munkájukat: a szaktanárok civilek, míg az iskolavezetés, az osztályfőnökök és a kollégiumi nevelők katonák voltak. Az interjúban elmondott vélemények szerint az oktatás és a nevelés éles szétválasztása valósult meg az intézményben, amely a szakképzetlen katonai nevelők által vezérelt zárt kollégiumi életet is magával hozta.

Interjúalanyom a következőképpen fogalmaz:

„Nehezen engedtek minket, pedagógusokat a gyerekek közelébe. [...] ...a 14 éves gyerekeket katonának tekintették [...] Mint a társadalmi rendszer, úgy mondott csődöt a kiképzés is.”

A külvilág számára látszólag „hermetikusan” zárt rendszerben a korábbi „hadapród”-képzéshez hasonlatos nevelési elvek uralkodtak, mely elvek interjúalanyom szerint nagyban hozzájárultak az intézmény bukásához is (Madarász, 2012).

A levonható következtetésekkel azonban óvatosan kell bánnunk a korábban működő tiszthelyettesképző intézmény működése kapcsán, mivel más katonai intézményekben ettől eltérő, a nevelés és oktatás összhangját, az indirekt pedagógiát, valamint újszerű pedagógiai módszereket megvalósító szakmai munkáról tájékozódhatunk (Martinkó, 1998).

A „katonasuli” kialakulása gyakorlatban

A GDEMSZK és az MH 5. Bocskai István Lövészdandár számos közös eseményen működik együtt: Túlélőtábor, Bocskai portya, Don-i emléktúra, Járőrverseny, Karácsonyi futballtorna, stb. Az intézményben beindult Katonai alapismeretek tantárgy, a Katonasuli program sikere és az eredményesség az intézményvezetőt és a dandár vezetőjét erős kooperációra ösztönzi, melybe a városi önkormányzat és a honvédelmi minisztérium is bekapcsolódik.

Részlet az intézmény igazgatójával készített interjúból:

„...ha valaki négy éve azt mondja nekem, hogy mostanára heti kapcsolatban leszek katonai vezetőkkel, önkormányzati vezetőkkel, akkor nem hittem volna neki.”

Az eredmények minden érdekelt számára biztatóakká válnak. A katonai, önkormányzati és minisztériumi vezetők egy honvédelmi középiskola felállításáról beszélnek, míg a Katonasuli mentorai motivált, lelkes és jól kezelhető diákságról tudósítanak.

A tanulók a program népszerűségét elsősorban gyakorlatorientáltságának, a katonai mentorok hitelességének (háborús szituációban is kipróbált katonák) tulajdonítják, és

egyre többen gondolkodnak a katonai pályán történő továbbtanulásban. Bár ez a jelenség gyakori, Stummer (2011) azt találta, hogy a Katonai alapismeretek tárgyat tanuló diákok nagy része nem a katonai pályát választja továbbtanulásának színteréül, és a tárgyból érettségizők köre is jóval kevesebb, mint a tantárgyat tanulni kezdő tanulóké.

A pedagógusok három rétegre oszthatóak az átalakulási folyamat tekintetében. A szkeptikusok az alacsony felvételi pontszámok, a katonai habitus, valamint a minisztérium és az önkormányzat együttműködésének és az ígért anyagi források bizonytalanságai miatt tartanak az átalakulástól. A reménykedők ezzel szemben a katonai (elsősorban anyagi) státuszban bízva egyfajta felemelkedés lehetőségét látják a folyamatban, valamint finansziális potenciálnak is tekintik a Honvédelmi Minisztériumot, amely feltehetően (egyetlen ilyen intézménye lévén) jobb fenntartó lehetne, mint az önkormányzat. Vannak, akik ellenzéki álláspontra helyezkednek, és úgy látják, hogy a katonák lerombolják a meglévő, az intézmény eddigi sikereit biztosító szakmai háttérét. A döntően szakmai munkaközösségi tagokból álló különítmény bizonyos eszközök kimenekítését is megvalósította az átalakulási folyamat előrehaladásának bizonyos fázisában.

A GDEMSZK igazgatójával készített interjúból lesűrűsíthető, hogy tevékenysége tudatos, megalapozott döntéseken, megtervezett alapokon nyugszik. Erősen elhivatott a nemzeti érzés iránt, amelyre megítélése szerint kiváló lehetőséget biztosít a katonai pálya. A múltban működő katonai nevelési-oktatási intézmények hibáiból okulva, a jogi akadályok elhárításával és folyamatos asszimilációval (továbbképzési kötelezettség, főként a pedagógusoknak, míg a katonáknak inkább csak házon belül) indulhat meg a honvéd szakközépiskola a 2011–2012-es tanévben. Hosszú távon vizsgálva az átalakulást az igazgató az önkéntességen alapuló erőben bíz, vagyis véleménye szerint a tantárgyat, képzést inkább csak elérhetővé, semmint kötelezővé kellene tenni az ország intézményeiben. Azokban az intézményekben, ahol viszont bevezetnék a tárgy oktatását, lehetővé kell tenni a tantárgyból az érettségi vizsgát is, ahogyan ez már a GDEMSZK intézményében is megtörtént (2012 májusában érettségizett az első néhány tanuló).

A Honvédelmi Minisztériummal folytatott tárgyalások (a korábbi finanszírozói szerepkörből kilépve) 2012-ben az önkormányzattal közösen megvalósuló hibridfenntartás irányába haladtak. Az erről szóló megállapodás korábban még csak feltételezhetően, ma már tudvalevően a honvédelmi miniszter 2012. 06. 28-i, GDEMSZK intézményébe teendő látogatása során, ünnepélyes keretek között kerül szentesítésre. 2012 szeptemberétől a HM várhatóan már egyre nagyobb összegű, célzott támogatások formájában kívánta a GDEMSZK intézményének mint az ország egyetlen honvéd szakközépiskola és kollégiumának a sorsát egyengetni.

Irodalomjegyzék

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről.

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről.

Bábosik István (1992): A honvédelemre való felkészítés pedagógiai vonatkozásai. *Vezetéstudomány*, 11. sz.

Bábosik István, (1999): *A nevelés elmélete és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Bábosik István (é. n.): *A nevelés folyamata és módszerei*. Budapest.

Bábosik István és Mezei Gyula (1994): *Neveléstan*. Telosz Kiadó, Budapest. 1999.

Benedek István (1997): *Kollégiumi neveléstan*. Országos Köznevelési Intézet, Budapest.

Berkecz Gábor (2013): A honvéd szakközépiskolai rendszer újjászülése és a képzés kialakítása a debreceni Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégiumban. *Szak- és felnőttképzés*, 2. 9–10. sz. 9–20.

Dr. Bárdos László és dr. Szelei Ildikó (2013): A pozitív parancsnok-beosztott viszony kialakításának

- pedagógiai módszerei. *Honvédségi Szemle*, **141.** 1. sz. 32–36.
- Edmunds, T. (2006): What are armed forces for? The changing nature of military roles in Europe. *International Affairs*, **82.** 6. sz. 1059–1075.
- Faludi Miklós (2012a): Honvédelmi oktatás és nevelés. *Hadtudományi Szemle*, **5.** 2. sz. 279–284.
- Faludi Miklós (2012b): Katonai erények a honvédelmi oktatásban. *Hadtudományi Szemle*, **5.** 2. sz. 285–287.
- Fináczy Ernő (1906): *Az ókori nevelés története*. Budapest. = Reprint Tudománytár, sorozat. Budapest, 1984.
- Hajdicsné Varga Katalin (2012a): A Zalaegerszegi Középiskolai Honvéd Kollégium története (1985–1990). *Hadtudományi Szemle*, **5.** 2. sz. 294–304.
- Hajdicsné Varga Katalin (2012b): Katonai-honvédelmi nevelés a középiskolákban. 1. rész. Célok, követelmények, dokumentumok, taneszközök. *Képzés és Gyakorlat*, **10.** 1–2. sz. 30–39.
- Holló József (2003): Szocializációs és vezetői folyamatok a hadseregben. *Tudásmenedzsment*, **4.** 2. sz. 27–34.
- Horváth János (1999): A külföldi katonai tanintézeti képzés múltja, jelene és jövője. In: *A külföldi katonai tanintézeti képzés szervezésének tapasztalatai*. Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály, Budapest.
- Kozma Tamás (1999): *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest.
- Kron, W. F. (2003): *Pedagógia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Madarász Tibor (2012a): „Csak az jöjjön katonának...!” A Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium átalakulási folyamata mögött húzódó történetek. In: Juhász Erika és Chrappán Magdolna (szerk.): *Tanulás és művelődés*. Debreceni Egyetem TEK BTK Neveléstudományok Intézete – KultúrÁsz Közhasznú Egyesület, Debrecen. 159–165.
- Madarász Tibor (2012b): *A Gábor Dénes Elektronikai Műszaki Szakközépiskola és Kollégium átalakulási folyamata*. Tézisdolgozat. Debreceni Egyetem Interdiszciplináris Társadalom- és Bölcsészettudományi Doktori Iskola Neveléstudományi Doktori Program, Debrecen.
- Martinkó József (1996): *Katonai középiskolák az ezeréves magyar iskola történetében*. Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ, Budapest.
- Martinkó József (1998): *Cógerek és katkósok*. Petit Real Könyvkiadó, Budapest.
- Mezei Tibor (2010): A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai helyzete. In: *Biztonságpolitikai prognózis 2015-ig*. BHKKA, Budapest. 357–372.
- Mészáros Tibor (1991): *A középiskolai honvéd kollégiumok főbb tapasztalatai*. MH KKF, Budapest.
- Németh András (1997): *Nevelés, gyermek, iskola*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Prohászka Lajos (1943): A korszellem és a nevelői felelősség. *Magyar Paedagogia*, **43.** 4–5. sz. 193–207.
- Stummer Judit (2011): *A honvédelmi ágazat ifjúságpolitikai koncepciójának marketing szemléletű bemutatása a Katonasuli programon keresztül*. Diplomadolgozat. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Marketing Intézet, Gödöllő.
- Varga András (2011): *A katonai pálya és a honvédelemhez való viszony szociológiai kérdései a középiskolás korosztály körében*. Ph.D. értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest.

Jegyzetek

¹ A tanulmány hasonló címmel, ám rövidebb verzióban már megjelent a *Durkó Mátyás – Kis Árpád Emlékkonferencia* (Debrecen, 2012. május 11.) tanulmánykötetében (Madarász, 2012 a).

² Egyáltalán nincs rá szükség kontra mindenki számára teljes mértékben szükséges (Berkecz, 2013).

³ Azóta már inkább 4–5 évről beszélhetünk.

⁴ Részlet a Gábor Dénes Műszaki Szakközépiskola és Kollégium igazgatójával készített interjúból.

⁵ www.gdemszk.hu

⁶ www.gdemszk.hu

⁷ Ugyanott.

⁸ Viszont a 11. (mára már 13.) évfolyam például már nem kapta meg a lehetőséget a tantárgy tanulására.

⁹ www.gdemszk.hu

¹⁰ Nemzeti Erőforrás Fejlesztési Minisztérium.